

Пре краја деветнаестог века остатак света је Подсахарску Африку "познавао више као обалу него као континент". [1] "Колонијализам је Африканце укључио у савремени свијет", [2] али им је такође наметнуо нове институције, идентитете и односе. Подсахарска Африка је на Западу "у погледу културе сматрана девичанском територијом, која се може подичити мало чиме сем дивљаштвом и недозрелошћу... и Запад се одлучио за масовну културалну конверзију".

[3]

Током колонијалног доба "отварање" региона и његова интеграција вршени су применом екстремног насиља, које је било вођено схватањем да онај ко "нема оружје нема ни права".

[4]

То је одредило природу друштвених и политичких односа у подсахарским државама.

О бруталности "цивилизаторског" насиља западноевропских сила сведочи и чињеница да је Кваме Нкрумах, први председник Гане, предлагао да "комарац буде симбол независне Гане" [5] јер је маларија била један од највећих непријатеља колонијалних сила. [6] Неки афрички активисти верују да су Лисабон, Ливерпул и Брисел, на пример, "направљени" од опљачканог афричког богатства које је изношено у сенци серије колоњалних геноцида. Богаћење Европе је текло паралелно са сиромашењем Африке и експлоатацијом афричке дијаспоре. Евроцентричном дикурсу они супротстављају афроцентричну визију: "Европљани нас ничему нису научили/Ми смо ти који су њих цивилизовали/са 500 година нашег робовског рада".

[7]

Чак је и Џорџ Орвел сматрао да би без колонијалних поседа Велика Британија била "хладно и неважно мало острво где би сви ми морали напорно да радимо и живимо на харингама и кромпиру".

[8]

Геноцидна природа колонијалне управе обликовала је и парадокс који фрустрира реформе и модернизацијске процесе и који не смемо губити из вида када говоримо о саморазумевању подсахарских актера. Савремена, постколонијална "глобализација интензивирала је стару (колонијалну, прим. аут.) праксу позивања Африканаца да обезвређују себе, своје институције и културу развијајући некритичку емпатију према западним" [9] вредностима. Али,

колонијализам је био обележен масовним злочинима и правдан морализаторским, цивилизацијским и еманципаторским разлозима. То је код становника Африке развило сумњичавост, снажан отпор, скоро фобију од норми које Запад намеће, па чак и оних које вероватно можемо сматрати универзалним. Африканци нису заборавили да је злочиначки "империјални задатак брањен етичким императивом",

[10]

да су иза најгорих ужаса стојала "три Ц" – трговина, хришћанство и цивилизација,

[11]

чијом важношћу је правдано ослобађање Африканаца

[12]

и прикривано оно најважније, непрокламовано, "четврто Ц" – освајање.

[13]

Неколико аутора цитира изреку која одлично илуструје узроке афричке амбиваленције према спољним утицајима: "Прво су они имали Библију а ми смо имали земљу. После неког времена смо открили да су се ствари преокренуле. Сада они имају земљу, а ми имамо Библију."

Геноцидна природа колонијалне управе обликовала је и парадокс који фрустрира реформе и модернизацијске процесе и који не смемо губити из вида када говоримо о саморазумевању подсахарских актера.

Искуства деколонизације наводе многе становнике региона да верују да је глобализација друго име за колонијализам, да се, поред Библије, за отимање афричких вредности користе неолиберална "јеванђеља" људских права, транспарентности и правне државе. Они своје младе државе виде као "испоставе" које служе" западним интересима, привидно суверене ентитете, парадржаве у којима је политичка борба сведена на "менаџмент зависности". Али, цена покушаја стварног одвајања од империјалних метропола била је огромна. Француска је посебно оштро казнила становништво оних бивших колонија, као што су Мали и Гвинеја, чији су се лидери определили за социјализам и одбили да се покоравају Паризу. Утицај бивших колонијалних метропола је остао толико велики да многи становници с разлогом верују да су афрички председници само "амбасадори" којима инструкције дају "прави председници" у Лондону, Бриселу или Паризу, и да су афрички лидери своје државе "продали странцима". [14] Није мало оних који захтевају "другу независност".

Важно место у владању Подсахарском Африком имају "'глобалне' НВО мреже које све више доминирају политичким простором на континенту". [15] Велике, транснационалне невладине организације присутне су у многим афричким земљама, где имају огромну моћ и у стању су да подсахарским државама намећу своју вољу. World Vision, највећа

интернационална НВО, има годишњи буџет од преко две милијарде долара,

[16]

што је не само више од буџета већине земаља Подсахарске Африке, већ и од БДП-а многих афричких земаља.

[17]

Али у Подсахарској Африци постоји и огроман број локалних НВО, од којих су неке глобално умрежене. Многе од њих, нарочито оне које се званично баве људским правима и правом, можемо назвати "цивилизаторским мисијама ХХИ века",

[18]

важним средством "реколонијације", данашњег облика доминације.

Организације грађанског друштва у Подсахарској Африци, чак и онда када ступају у транснационалне односе или мреже, по правилу не представљају одраз глобализације "која почиње одоздо" нити су, уз изузетак појединих доследних противника неоколонијализма, суштински заинтересоване за "стратегиије оспоравања постојеће глобализације" [19] наметнуте "одозго". У Подсахарској Африци можемо говорити о аутистичним "НВО-има, глазираним као 'цивилно друштво', које представљају сурогат демоса", [20] које функционишу на начин који сугерише да слово "'Н' у 'НВО' треба ставити у заграду". [21] Често се ради о "самоглобализованим", отуђеним и саможивим организацијама које су закупљене обезбеђивањем спонзора и подилажењем схватањима, интересима и очекивањима богатих западних донатора. Жртве и хуманитарни рад су често секундарни, само погодно средство за остваривање личних интереса и амбиција. Није мало оних које блиско сарађају са војним и паравојним снагама, па чак и ангажују плаћенике.

Одлучујућу, мада индиректну улогу у одређивању карактера и бројности локалних НВО у Подсахарској Африци имају Светска банка и ММФ, "наднационални кентаури, пола економске, пола политичке институције". [22] Оне промовишу "либералну идеологију минималне државе" [23] и користе НВО као кључне полуге у финансирању или кредитирању развоја, борби против сиромаштва и наметању структуралног прилагођавања у подсахарским државама. Промене и реформе које су наметнуле институције Бретон Вудса ослабиле су државу. Али, то није ослабило неопатримонијални

[24]

поредак, већ је само померило његов центар гравитације са државе ка НВО.

Реформе су званично наметане са циљем на да омогуће добру владавину и развој институција система. Али западни донатори су редовно користили НВО да заобиђу и маргинализују исте те институције, обично под изговором да су корумпиране или недемократске, и тако их слабили. То је, између осталог, довело да тога да се слаби,

нискобуџетни режими осећају још мање обавезним да извршавају бројне кључне функције па често сасвим занемарују руралне области. Нисмо сведоци само "стриптиза државе", већ и "стриптиза политике", сталног избацивања политичког одлучивања и државних послова у различите недржавне, неизабране или званично неполитичке центре моћи. "Међународне институције помоћи и развоја, посебно Светска банка и ММФ, преузеле су трансформистичку идеологију исцрпљених једнопартијских режима тако што су регрутовале и финансирале контраелиту континента и доделиле јој аполитичне формулације питања која су сасвим политичка: конструисање држава, начини на које је она повезана са глобалном економијом, њени социјални темељи и њен однос према сиромаштву." [25] Овакво мешање богатих спољних актера је додатно обесмислило страначку "политичку утакмицу" и изборни процес.

Корупција и различити облици криминализације не представљају нежељене последице, јер су уткани у саме основе прилагођавања, развоја и демократизације којима формално руководе институције Бретон Вудса. "Велика тишина о неуспесима развојних пројеката", чињеница да "већина докумената агенција за развој даје невероватно ружичасту слику о тим пројектима", [26] смањује транспарентност наметнутих реформи и пројеката који првенствено служе интересима западних држава које су највећи донатори. Најзначајније НВО у Подсахарској Африци нису део грађанског друштва, већ представљају средства за остваривање политичких циљева финансијера ових наводно развојних пројеката.

Привидна аполитичност омогућава да политичка природа помоћи и НВО инфраструктуре помоћу којих она бива дистрибуирана остане заклоњена иза морализаторских категорија и фетишизираних појмова, као што су развој, транспарентност, тржиште и демократија. На тај начин, НВО и дискурс развоја постају делови моћне антиполитичке машине која Подсахарску Африку искључује из легалних и укључујућих глобалних токова и процеса, која погодује криминализацији држава и богаћењу привилегованих појединаца. Зато у Подсахарској Африци НВО немају значајнију улогу у транзицији ка бољој или демократској владавини, нити помажу развоју, већ су првенствено израз "адаптација старих структура условима које постављају страни донатори". [27]

Изградња минималне државе, важног неолибералног идеала, и демократизација подразумевају и децентрализацију. Међународна развојна помоћ зато често бива усмерена ка локалним, аутохтоним заједницама. То је у различитим деловима потконтинента, на пример, и у Дарфуру и нафтој богатој делти Нигера, довело до оружаних сукоба, али и "производње локалитета" и "производње аутохтоности". [28] Појачане су тензије између заједница ("аутохтоних", номада, досељеника, миграната и избеглица), њихових вођа и представника, који се сукобљавају око уносне позиције аутентичних поседника локалних вредности. Политичари оснивају невладине

организације са циљем да приграбе што већи део иностране помоћи који је намењен локалним пројектима, или да обезбеде да њихова етничка заједница, која је истовремено и њихова најважнија политичка и изборна база, од ње највише профитира. Зато "промоција НВО доводи до ерозије званичног административног и институционалног капацитета, јача моћ елита, нарочито на локалном нивоу, и појачава етнички карактер дестинација на које стижу токови капитала из иностранства".

[29]

Користећи НВО да одрже клијентилистичке везе, оправдају очекивања и поверење и потврде статус у местима где живи њихова заједница, политичари ограничавају позитивне ефекте од сусрета локалног и глобалног и спречавају демократизацију.

"Међународне институције помоћи и развоја, посебно Светска банка и ММФ, преузеле су трансформистичку идеологију исцрпљених једнопартијских режима тако што су регрутовале и финансирале контраелиту континента и доделиле јој аполитичне формулације питања која су сасвим политичка: конструисање држава, начини на које је она повезана са глобалном економијом, њени социјални темељи и њен однос према сиромаштву."

Концепт цивилног друштва је изузетно популаран у Подсахарској Африци. НВО сцена је изузетно динамична, мада НВО најчешће не представљају актере, већ димну завесу грађанског друштва. Тако, на пример, разликујемо [30] ГОНГО ("НВО које је организовала влада") и БОНГО ("НВО које је организовала банка" обично се мисли на Светску банку), а постоје и НВО које су савим лажне, без седишта и запослених – тада говоримо о ЕНГО ("е-маил НВО") или ПОНГО ("поштански фах НВО"). Постоје и праве НВО, мада чак и већина оних које делују озбиљно бива основана ради избегавања царина и шверца или само за један пројекат, с тим да оснивачи најчешће не планирају да нешто стварно ураде по питању због ког су добијена средства.

Концепт цивилног друштва је у Подсахарској Африци проблематичнији него у другим регионима и "подложен је бескрајним манипулацијама". [31] НВО се скоро искључиво користе као стратегија преживљавања или богаћења, као потенцијално лукративно средство "канибализације" државе и одоздо и одозго. Зато је цивилно друштво у Подсахарској Африци тешко уклопити у уобичајене нивое анализе. Мада, слично другим облицима новије политичке мобилизације, и "грађанско друштво" представља "вектор криминализације". [32] Оно

се у Подсахарској Африци најчешће манифестује као продужена рука или савезник западних интереса и лоше власти, а не извор алтернатива, партнерства или супротстављања. Захваљујући начину на који међународне организације и земље донатори каналишу помоћ, која је у многим државама један од главних и најредовнијих

извора прихода, његови представници су привилеговани у односу на државне органе и институције. "Држава је тако слабо институционализована, тако слабо еманципована од друштва, да у Африци има веома мало простора за концептуализовање политике као суочавања функционално снажне државе и хомогено кохерентног цивилног друштва".

[\[33\]](#)

И када говоримо о глобалном грађанском друштву очита је асиметрија моћи и хијерхија која маргинализује НВО са глобалног југа, а неретко их и сасвим искључује. Од самог почетка колонијалног подухвата у Подсахарској Африци, значајну политичку улогу су имале транснационалне верске организације и међународне невладине организације. И у овом случају можемо да видимо да су се колонијални односи задржали и у постколонијалном периоду. Католичка црква је имала неславну улогу током геноцида у Руанди 1994. године. Оксфам, невадина организација која тврди да јој циљ борба против сиромаштва и неправде, у Танзанији је деловао као савезник самовлашћа и неправде, не само као неграђанска, већ и као антидемократска снага. Ова организација "није постала само пропагатор, већ и 'сурогат државе', помажући јој да сељацима одузме политичку моћ и право да буду представљени". [\[34\]](#) Међународно цивилно друштво неретко је "мање средство демократизације или социјалне правде, а више још један облик контроле и управљања периферијом од стране центра глобалног система моћи и акумулације, који представља нову врсту децентрализованог деспотизма".

[\[35\]](#)

С друге стране, анализом деловања неких међународних НВО за заштиту човекове околине и животиња у Подсахарској Африци, можемо уочити да се понекад ови "привидно универзални и планетарни пројекти у ствари ослањају на оштре просторне поделе и зоне искључености обезбеђене насиљем. Такве интервенције јесу глобалне, у смислу да се ослањају на транснационално организоване финансије, институције и моралну забринутост, али начин на који функционишу открива селективно неуређен и оштро подељен пејзаж који... представља основни чинилац савременог начина интегрисања Африке у 'глобално друштво'." [\[36\]](#)

Оно се у Подсахарској Африци најчешће манифестује као продужена рука или савезник западних интереса и лоше власти, а не извор алтернатива, партнерства или супротстављања.

Без обзира на то да ли говоримо "глобалном цивилном друштву", глобалним токовима или различитим "универзализованим" институционалним или нормативним оквирима,

посматрање места који у њима добијају подсахарски актери нас наводи да говоримо о парадоксима, контрадикцијама, привидима, па чак и о перверзијама. Када кажемо да 'добијају' место, ми потврђујемо да препознајемо маргиналну улогу коју Подсахарска Африка има у обликовању тих оквира. Али то, ипак, не подразумева да су афрички актери само пасивне жртве глобализацијских процеса. "Гениј Африке" је западне истраживаче и моћнике одувек изненађивао и збуњивао неочекиваним синтезама и оригиналним одговорима, посебно аутентичним механизмима апропријације. Доказану и често изненђујуће креативну - мало шта ту има "право место" – афричку прилагодљивост непријатељским окружењима и утицајима не смемо губити из вида ни када говоримо о изазовима глоблизације и укључивању подсахарских актера у сасвим неодговарајуће и "искључујуће" глобалне оквире.

---

[1] Martin Merdith, *The State of Africa*, Free press, London, p. 1.

[2] Басил Давидсон, *Гениј Африке*, Стварност, Загреб, 1977, стр. 292.

[3] Francis B. Nyamnjoh, *Cultures, Conflicts and Globalization: Africa*, in: Helmut K. Anheier, Yudhishtir Raj Isar (eds.), *Conflicts and Tensions*, SAGE Publications, London, 2007, p. 124.

[4] Sven Lindqvist, *'Exterminate All the Brutes'*, Granta, London, 1998, p. 82.

[5] David Rooney, *Kwame Nkrumah: Vision and Tragedy*, Sub-Saharan Publishers, Accra, 2007, p. 53.

[6] Маларични комарци су у многим Подсахарским земљама 'спречили' насељавање белих досељеника чије је присуство, на пример, у Јужној Африци, Намибији и Зимбабвеу, продужило криминалну владавину Европљана.

[7] Tejumola Olaniyan, *Arrest the Music!: Fela and His Rebel Art and Politics*, Indiana

University Press, 2004, pp. 77–80.

[8] Цитирано према: Nial Ferguson, *Empire: The Rise and Demise of the British World Order and the Lessons for Global Power*, Basic Books, New York, 2004, p. 273.

[9] Francis B. Nyamnjoh, "Cultures, Conflicts and Globalization: Africa", in: Helmut K. Anheier, Yudhishthir Raj Isar (eds.), *Conflicts and Tensions*, SAGE Publications, London, 2007, p. 125.

[10] Sven Lindqvist, *'Exterminate All the Brutes'*, *op. cit.*, p. 69.

[11] Енгл. *Commerce, Christianity, Civilization*.

[12] Ruth Mayer, *Artificial Africas: Colonial Images in the Time of Globalization*, University Press of the New England, Lebanon, 2002, p. 166.

[13] Енгл. *Conquest*.

[14] Manthia Diawara, *In Search of Africa*, Harvard University Press, Cambridge, 1998, p. 157.

[15] *Ibid.*, p. 14.

[16] Risto Karajkov, The Power of N.G.O.'s: They're Big, But How Big?, *Worldpress.org*, North Woodmere, July 16, 2007, Internet, 10/10/09, <http://www.worldpress.org/Americas/2864.cfm>.

[17] На пример Бурундија (са 8,2 милиона становника) или Еритреје (са 4,3 милиона становника). Видети: 2008 - *The Little Data Book on Africa*, The World Bank, Washington, DC, 2009.

[18] Jean Comaroff, John L. Comaroff, *Law and Disorder in the Postcolony: An Introduction*, In: Jean Comaroff, John L. Comaroff (eds.), *Law and Disorder in the Postcolony*, The University of Chicago Press, Chicago, 2006, p. 25.

[19] Зоран Видојевић, *Куда води глобализација*, ИП Филип Вишњић, Београд, 2005, стр. 101.

[20] James Ferguson, *Global Shadows: Africa in the Neoliberal World Order*, Duke University Press, Durham, 2006, p. 13.

[21] Samy Cohen, *The Resillience of the State: Democracy and Chalenges of Globalization*, Hurst and Company, London, 2006, p. 99.

[22] Мирослав Печуљић, *Глобализација: два лика света*, Гутембергова галаксија, Београд, 2002, стр. 71.

[23] Patric Chabal, Jean-Pascal Daloz, *Africa Works: Disorder as Political Instrument*, Indiana University Press, Bloomington, 1999., p. 22.

[24] Облик система "у коме је владавина базирана искључиво на личној одговорности суверену без јасног раздвајања јавног и приватног и уз значајну количини произвољности". Видети: Ole Therkildsen, *Understanding Public Manegment Through Neopatrimonialism: A Paradigm for All African Seasons?*, In: Ulf Engel, Gorm Rye Olsen (eds.), *The African Exception*, Ashgate, Hants, 2005, p. 37.

[25] Jean-Francois Bayart, *Global Subjects: A Political Critique of Globalization*, Polity Press, Cambridge, 2007, pp. 64 -65.

[26] Daniel Jordan Smith, *A Culture of Corruption: Everyday Deception and Popular Discontent in Nigeria*, Princeton University Press, Princeton, 2007, p. 91.

[27] Patric Chabal, Jean-Pascal Daloz, *Africa Works: Disorder as Political Instrument*, op. cit., p. 22.

[28] Видети: Achille Mbembe, On Politics as a Form of Expenditure, In: Jean Comaroff, John L. Comaroff (eds.), *Law and Disorder in the Postcolony*, op. cit., p. 317.

[29] Jean-Francois Bayart, Stephen Ellis, Beatrice Hibou, *The Criminalization of the State in Africa*, , p. 99.

[30] Видети: Daniel Jordan Smith, *A Culture of Corruption: Everyday Deception and Popular Discontent in Nigeria*, op. cit., pp. 102-104.

[31] Jean-Francois Bayart, Stephen Ellis, Beatrice Hibou, *The Criminalization of the State in Africa*, , op. cit., p. 99.

[32] *Ibid.*, p. 18.

[33] Patric Chabal, Jean-Pascal Daloz, *Africa Works: Disorder as Political Instrument*, op. cit., p. 21.

[34] Jean-Francois Bayart, *Global Subjects: A Political Critique of Globalization*, Polity Press, Cambridge, 2007, p. 66.

Невладине организације и модерност "канибализације"

Пише: Зоран Ћирјаковић
четвртак, 14 април 2011 10:14

[\[35\]](#) *Ibid.*

[\[36\]](#) *Ibid.*, p. 48.